

Popülizm

Populism

DOI: 10.5281/zenodo.8390991

Hacı Mehmet BOYRAZ¹

Popülizm, Sosyal Bilimlerin farklı dallarının uzun zamandır müşterek ilgisini celp eden popüler kavramlar arasında yer almaktadır. Kavram 2010’lu yıllarda Avrupa’daki popülist aşırı sağ partilerin güç kazanmasıyla birlikte öylesine meşhur olmuştur ki Cambridge Sözlüğü, popülizm kelimesini 2017’de yılın kelimesi ilan etmiştir (Cambridge Dictionary). Ancak muhtevasının muğlak olmasından ötürü popülizmin ne anlama geldiği konusunda uzun zamandır ihtilaf vardır. Öyle ki 1967’de Londra Ekonomi Okulu’nda (LSE) “Popülizm Üzerine Konferans” başlığıyla gerçekleşen bilimsel etkinliğe katılan akademisyenler, o tarihte bile popülizme dair tek ve anlaşılır bir tanım sunamamıştır (MacRae, 1967).

Popülizm kavramının bugünkü anlamına yakın şekilde ilk kez 19’uncu yüzyılın ikinci yarısında Rusya’da kullanıldığı düşünülmektedir (Scanlan, 1984, s. 209). Dolaşıma girdiği bu dönemden beri literatürdeki görünürlüğünü hiç kaybetmeyen kavramın geçmişi, mezkûr yüzyılın ikinci yarısında Çarlık Rusya’sında ortaya çıkan ve ülkedeki seçkin zümreye karşı özellikle kırsal kesimin (çiftçi, köylü, vb.) menfaatlerini savunan Narodnik Hareketine dayanır (Varão, 2023, s. 9). Buradan anlaşılacağı üzere popülizm, dolaşıma ilk kez girdiği bu dönemde belirli bir meseleye dair sosyo-politik duruşu ima eder şekilde kullanılmıştır.

Rusça halk manasına gelen “narod” kelimesinden türeyen ve halkçı manasına gelen “narodnik” ifadesi, Latinceye halk manasına gelen “populus” olarak geçmiştir. Türkçede ise kelimenin İngilizce versiyonu olan “populism” kelimesinin okunuşuna uygun olarak telaffuz edilir. Birçok sözlük, kavramın orijinal manasını yansıtır şekilde popülizmin Türkçe karşılığı olarak “halkçılık” kelimesini kabul etmektedir (TDK; Bezmez ve Brown, 2012, s. 295). Türkçede popülizm kavramının yerine zaman zaman halk/halkın çıkarıcılığı kelimesi kullanılsa da popülizm, özü itibarıyla seçkincilik karşıtlığı (anti-elitizm) manasında kullanıldığı için birebir tercüme açısından doğru olan halkçılık kavramıdır.

Sosyal bilimlerdeki diğer birçok kavram gibi popülizm kavramının da birden çok manası vardır. Türk Dil Kurumu’nun (TDK) ortaya koyduğu iki tanım, aslında bilimsel literatürde kabul edilen iki farklı yaklaşımla bağdaşmaktadır. Bunlardan ilkinin TDK, halkçılık adı altında şu şekilde tanımlanmaktadır: “Politik durumu dramatize ederek halkın ilgisini uyandırma amacıyla yapılan politika”. Buna göre Siyaset Bilimcilerin yoğunlaştığı kadarıyla popülizm; bir politika, ideoloji ya da dünya görüşüdür. Amacı, yozlaşmış seçkin zümreye karşı sıradan görülen ya da baskı altına alınan çoğunluktaki halkın menfaatlerini dile getirmektir. Burada

¹ Dr., Medipol Üniversitesi, haci.boyraz@medipol.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9548-712X.

yoğlaşmış elitler olarak kastedilen kesimde ise genellikle siyasi ve bürokratik elitler, üst ekonomik sınıftakiler ve iktidardan nemalanan gazeteciler bulunur. Ancak bu öğeler zamana ve mekâna göre değışebilir.

Aralarında post-Marksist düşünür Laclau'nun (2005) da bulunduğı bir grup akademisyen, popülizmin toplumu kartezyen ikiliğe dayalı olarak bölen ve böylece toplumu kutuplaştıran bir politika olduğunu savunur. Buna göre bir yanda iktidarı ellerinde tutan yoğlaşmış elit bir zümre, diğeryanda iktidarın gerçek sahibi olan fakat elitler tarafından dışlanan ve hatta istismar edilen çoğunluktaki saf halk zümresi vardır. Daha kısa bir ifadeyle bu ikilikte popülistler açısından “iyi olan bizler” ile “kötü olan onlar” kurgusu hâkimdir. Ayrıca popülistler, Jean-Jacques Rousseau'ya referansla genel irade mefhumuna vurgu yaparak iktidarı ellerinde tutan yoğlaşmış seçkinlerin genel iradeyi görmezden geldiklerini ve bu nedenle genel iradeyi sadece kendilerinin yansıttığını iddia ederler. Netice itibariyle bu yaklaşıma göre popülizm, özünde saf halkın yanında yoğlaşmış elitlere karşı mücadele edilmesi görüşünden ibarettir.

Popülizmin müstakil bir siyasi ideoloji olduğuna dair öne sürülen görüşün aksine Mudde ve Kaltwasser (2017), popülizmin kendine özgü fikirler silsilesinden yoksun olduğunu ve bu sebeple en fazla ince/zayıf/seyreker (thin) bir ideoloji olabileceğı görüşündedir. Yani onlara göre popülizm; Sosyalizm, Liberalizm veyahut Faşizm gibi yerleşik ideolojilerden farklı olarak kendi başına toplumsal değışimleri açıklayabilecek ya da toplumsal değışimlere öncülük edebilecek fikirler topluluğuna sahip değildir. Bu nedenle popülizm ancak bir başka ideolojiye ya da kavrama eklemlendiğinde anlam bulur. Örneğın günümüzde Avrupa ülkelerinde faaliyetlerine devam eden aşırı sağ partiler, popülist karakterlerinden ötürü sık sık “popülist sağ partiler” şeklinde nitelendirilir. Bu örnekte popülizm aşırı sağ ideolojiye eklemlenmiş ve bu surette aşırı sağ ideolojiye yeni bir boyut katmıştır. Latin Amerika ülkelerinden Venezüella'da uzun süre iktidarda kalan sosyalist Hugo Chavez'in yönetim anlayışının sol popülizm olarak kabul görmesi ise bir başka örnektir. Bu noktada Taggart (2000, s. 4), isabetli bir yorumla bukalemun mefhumunu kullanarak popülizmin diğeryideolojilere ve kavramlara entegre olma marifetiyle kılıktan kılığa girdiğini ima etmiştir.

İdeolojik boyutu itibariyle konuya Türkiye veçhesinden bakıldığında ise popülizmin Türkçe karşılığı olan Halkçılık kavramının Türkiye'deki serüveninin eski olduğu söylenebilir. Zira Halkçılık, Türkiye'de cumhuriyet rejimine yön veren Kemalist ideolojinin mimarı ve yeni rejimin kurucu partisi CHP'nin temel ilkeleri (Altı Ok) arasında yer almıştır. Bu bağlamda “halkın halk tarafından halk için idaresi” şeklinde tarif edilen Halkçılık; kısaca bireyler arasında eşitlik gözetilmesini, toplumda hiçbir kişiye ve zümreye ayrıcalık verilmemesini ve halkın yararına çalışılması görüşlerine dayandırılmıştır (Yücel, 1988, s. 814-816). Bu açıdan Halkçılık kavramı, ideolojik boyutu itibariyle Türk siyasetinin uzun zamandır aşına olduğu bir kavramdır. Ancak İngilizceden devşirilen popülizm kavramı, pejoratif anlamlar çağrıştırdığı için Türkiye'deki herhangi bir siyasi aktörün kendisini ya da bağlı olduğu siyasi oluşumu popülist olarak tanımladığı vaki değildir. Kavramın Türkçe versiyonu Halkçılık ifadesi ise rejimin karakterinden ötürü Türkiye'de sol siyasi aktörler tarafından benimsenmiştir. Türkiye'de uzun süre başbakanlık ve CHP genel başkanlığı yapan Bülent Ecevit'in “Halkçı Ecevit” sloganıyla anılması en meşhur örnektir.

İlk yaklaşımla ilintili olarak ikinci yaklaşım, popülizmi bir söylem biçimi veya iletişim stratejisi olarak kabul eder. İletişim alanında çalışan akademisyenlerin öncülük ettiği bu yaklaşıma göre popülizm, halkın duygularını ve düşüncelerini okşamaya yönelik davranış ve duygular bütünüdür (TDK, 2023). Yani popülizm, bir kanalın (çoğunlukla siyasi aktörlerin) diğer kanala (çoğunlukla halka) mesaj gönderirken başvurduğu söylemlere ve benimsediği iletişim stratejisine yön veren ruh gibidir. Bu çerçevede popülist söylemlerde halkın hoşuna gidebilecek öğelere yer verilir ve popülist iletişim stratejisi halkın anlayabileceği sadelikte kurgulanır. Örneğin popülist aktörler, dile getirdikleri söylemlerde sık sık “biz gerçek halk” gibi bir kesimi kuşatan ve “yozlaşmış seçkinler” gibi bir kesimi dışlayan ve hatta düşmanlaştıran kavramlara başvurarak geniş halk kitlelerini etkilemeye çalışırlar. Bu aktörler, ülke siyasetini yakından ilgilendiren problemleri dillerinden düşürmeyerek ve bu problemlere karşı halkın hoşuna gidebilecek çözüm önerileri sunarak toplumsal tabanlarını genişletmeye çalışırlar. Ancak Beriş’in (2022) belirttiği gibi popülistler halkın aklından ziyade duygularına hitap etmeyi yeğledikleri için dile getirdikleri problemlerin gerçekliği ve çözüm diye sundukları önerilerin uygulanabilirliği pek sorgulanmaz.

Somutlaştırma adına günümüzde birçok Avrupa ülkesinde siyasetin şekillenmesinde etkili birer aktör haline gelen aşırı sağ partiler, ülke gündemini işgal eden problemlere karşı halkın desteğini alabilmek için halkın hoşuna gidebilecek söylemlere başvururlar. Örneğin ulusal güvenlik açısından bir tehdit olarak kurguladıkları göçmenlere karşı halktan yana olduklarını göstermek için “Göçmenler geldikleri ülkelere gönderilsin” gibi basmakalıp çözüm önerileriyle halkın duygularına hitap etmeye çalışırlar. Bir başka örnek olarak Latin Amerika’daki popülist sol partiler, ülkedeki ekonomik problemlere dair sık sık “Seçkinden alın halka verin” tarzında klişe çözüm önerileriyle halkı cezbetmeye çalışırlar. Sonuç olarak bu yaklaşıma göre popülizm, saf halkın fikirlerini etkileme amacıyla bu kesimin duygularını okşayan söylemlere dayalı olarak kurgulanan bir iletişim biçimidir.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Sağ, Halkçılık, İdeoloji, Popülizm, Seçkincilik.

Kaynakça

- Beriş, H. M. (2022). Populizm.
<https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/populizm> adresinden 13.09.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Bezmez, S. ve Brown, C. H. (2012). İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce Sözlük. Redhouse Yayınevi.
- Cambridge Dictionary. Cambridge Dictionary’s Word of the Year 2017.
<https://dictionaryblog.cambridge.org/2017/11/29/cambridge-dictionary-word-of-the-year-2017/#:~:text=Our%20Word%20of%20the%20Year,or%20around%20a%20particular%20date.> adresinden 13.09.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Dinç, P. (2016). Mapping Populism: Definitions, Cases, and Challenges to Democracy. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi, 1-16.
- Golder, M. (2016). Far Right Parties in Europe. Annual Review of Political Science. 19, 477-497.

- Jagers, J. ve Walgrave, S. (2007). Populism as Political Communication Style: An Empirical Study of Political Parties' Discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*. 46 (3), 319-345.
- Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. Londra: Verso.
- MacRae, D. (1967). *Conference on Populism: Verbatim Report*. Londra: LSE.
- Mudde, C. ve Kaltwasser, C. (2017). *Populism: A Very Short Introduction* Get Access Arrow. Oxford: Oxford University Press.
- Taggart, P. (2004). *Popülizm*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. *Popülizm*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 13.09.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Varão, R. (2023). We, The Narodniks: Russian Populism, Political Propaganda, and the Press in the 19th Century. *Estudos Históricos*. 36 (78), 6-28.
- Yücel, Y. (1988). Atatürk İlkeleri. *Belleten*. 52 (204), 807-824.